

mindst fordi denne populære og retorisk smarte tolkning paradoksalt nok tager sin forhadte modparts historiefilosofi til indtægt, samtidig med at den promoverer en markedslære, der bygger på illusionen om en statisk ligevægt. Det er ikke mindst på denne baggrund, at antologien udfylder et rum, som har været støvet til længe nok.

Henrik Borup Nielsen

Psykiatriens historie til revision

Edward Shorter: *Psykiatriens historie – fra asyl til Prozac*, Munksgaard 2001, 392 sider, 398 kr.

Den anerkendte canadiske historiker Edward Shorter har fået oversat sit seneste værk *A History of Psychiatry – From the Era of the Asylum to the Age of Prozac* fra 1997 til dansk under titlen *Psykiatriens historie – fra asyl til Prozac* på forlaget Munksgaard, der står for en stor andel af de danske udgivelser inden for det psykiatriske felt. Desværre har Munksgaard i forbindelse med udgivelsen af den danske oversættelse valgt helt at udelade det omfattende noteapparat og indeks (ca. 100 sider), som den amerikanske originaludgave var forsynet med. Dermed bliver den noget amputerede danske udgave af værket temmelig ubrugelig som arbejdsredskab.

Bogens forfatter, Shorter, er i forvejen nok mest kendt for sin meget roste fremstilling af den moderne families historie i *The Making of the*

Modern family fra 1975. I hans nyeste værk er det dog en noget anden historie, han fortæller, hvilket afspejler, at han siden hen er blevet professor i medicinhistorie på University of Toronto. Som Marc Micalé og Roy Porter skrev i bogen *Discovering the History of Psychiatry* fra 1994, repræsenterer psykiatriens historie højst sandsynligt et af de mest kontroversielle kapitler i den moderne medicins historie. Ikke blot har den udgjort den del af den moderne medicin, som har været gjort til genstand for den største eksterne kritik, men nok også den del, der har været præget af de mest synlige interne konflikter. Især de sammenhængende spørgsmål om ætiologi (læren om sygdomsårsager) og terapi og deres mangartede begrundelser inden for en idéhistorisk horisont, der kan beskrives som forskellige variationer over sjæl-legeme-dualismen eller psyke-somadualismen, kan siges at have haft betydning for disse kontroverser. Ifølge værket *Psykiatriens historie* har psykiatrien således overordnet set været splittet imellem opfattelser af årsager til og behandling af psykiske sygdomme, der enten har været forankret i psykosociale eller i biologiske aspekter ved menneskets tilværelse. Shorters ambition er nu ikke blot at foretage en historisk beskrivelse af dette skisma. I stedet skal hans værk ses som et aktivt indspil i den fortløbende diskussion om psykiatrien og karakteren af dens genstandsfelt.

I første omgang placerer Shorter sig således midt i psykiatriens interne kontroverser ved at lægge afstand til især den psykodynamiske

psykiatri (psykoanalysen mv.) og psykoterapien, der afskrives på bekostning af den biologiske psykiatri og dennes aktuelle fremadstormen, som hovedsageligt er knyttet til og begrundet i udviklingen inden for genetikken, neurologien og farmakologien.

I forlængelse heraf foretager Shorter i anden omgang en klar positionering i forhold til psykiatrien som kultur- eller faghistorisk felt. Det gør han ved at distancere sig fra den udlægning af den moderne psykiatri, der enten i form eller forlængelse af anti-psykiatrien, siden 1960'erne har fremstillet den biologiske og den institutionaliserede psykiatri som undertrykkende i forhold til det moderne menneske. I den forbindelse får især Michel Foucaults beskrivelse af psykiatriens fremkomst, som værende involveret i en udgrænsning af menneskets mere eller mindre oprindelige erfaring af galskaben som et aspekt ved dets egen væren, en hård kritik for at være teoretisk blændværk og romantiserende i forhold til den faktiske præ-psykiatriske omgang med den galskab, som psykiatrien ifølge Foucault gjorde tavs og forvandlede til sindssygdom.

Det afgørende er, at Shorter ønsker at skrive psykiatriens historie ud fra et samtidshistorisk udgangspunkt, der består i den biologiske psykiatri aktuelle succes i forhold til diagnostisering og behandling af psykiske lidelser. En udvikling, der ikke mindst betyder, at psykiatrien er ved at få genoprejsning som et lægevidenskabeligt speciale efter længe at have ført en skyggetilværelse som klassens dumme dreng i udkanten af den moderne

medicin. Denne samtidige fortælling kommer i Shorters værk til at fungere som omdrejningspunkt for en rekonstruktion af psykiatriens foreløbigt 200-årige historie. Det indebærer altså dels, at Freud og psykodynamikken umiddelbart kan kasseres i bunken af fortidens falske teorier og inadækvate metoder. Samtidigt giver det anledning til en genoplivning af den biologiske psykiatri historie som en fortælling om humanismens og videnskabens fremskridt. Et perspektiv, der i anden halvdel af det 20. århundrede stort set ellers blev skudt i sænk af den anti-psykiatriske bevægelse, der blev ført an af Ronald Laing, David Cooper og Thomas Szasz. En bevægelse, der slog bredt igennem med filmen *One flew over the Cuckoo's Nest* (på dansk *Gøgereden*), og som i dag er død, men dog har nogle fremmelige efterkommere i distrikts- og lokalpsykiatrien. Anti-psykiatriens hovedtese var, at psykiske sygdomme ikke er objektive biologiske fænomener, men etiketter som det moderne, normaliserende samfund har hæftet på afvigende og uønskede aspekter ved den menneskelige eksistens, og som det via den institutionaliserede og den biologiske psykiatri har spærret inde og undertrykt farmakologisk. På baggrund af denne repressionshypotese kunne psykiatriens historie skrives som en lang dehumaniseringsproces, der skulle modsvares af en humanistisk afinstitutionalisering af psykiske lidelser, som man nu måtte forstå og omgå som individuelle psykosociale fænomener. Det er hele denne historie, som Shorter ønsker at tage op til revision ud fra den diagnose, at den

biologiske psykiatri omsider er begyndt at demonstrere sin sande effektivitet.

På den baggrund kunne man måske forvente, at resultatet ville blive et forsøg på at genoplive en klassisk scientistisk position, hvor psykiatriens historie reduceres til fortællingen om et lægevidenskabeligt speciale, hvis udvikling rekonstrueres som en intern og kumulativ fremskridtsproces hen imod et aktuelt niveau. Shorter distancerer sig imidlertid herfra ved at placere sig solidt i en socialhistorisk tradition. Med det udgangspunkt bliver den videnskabssteoretiske ambition at beskrive psykiatriens historie som en kompleks proces, der er indflettet i en bredere samfundsmæssig, social og kulturel kontekst. At psykiatriens udvikling på den baggrund også kan forklares som udtryk for eksterne faktorer – og ikke blot interne faktorer som videnskabelige argumentationstyper, forklaringer og metoder – bliver mest markant i Shorters fremstilling af psykoanalySENS fremvækst og markante gennemslag inden for især den amerikanske psykiatri, der gøres til en fortælling om faglige og kulturelle magtkampe, der har tæt relation til en række politiske og økonomiske omstændigheder og ikke mindst til jødernes historie i den moderne, vestlige verden og deres forsøg på at sikre sig kulturel integritet og identitet. I høj grad bliver der generelt tale om en kamp mellem den sande og humane teori og praksis på den ene side og alskens humbug, mystik, ideologi, shamanisme og teoretisk blænderværk på den anden side, og som sagt er Shorter ikke sen til at placere Freud og hans lige i den sidste kategori.

Shorters historie starter præcist med en fortælling om sandhedens og humanismens sejr i form af psykiatriens fødsel ved overgangen til den 19. århundrede. Via en fremstilling af brutaliteten i den præ-psykiatriske omgang med de psykisk syge fejles Foucault og enhver romantisering i den forbindelse af banen. Psykiatriens fødsel markerede ifølge Shorter tilsynkomsten af en mere human omgang med galskaben, der var forbundet med fremkomsten af idéen om, at datidens asyler, der fungerede som institutioner til forvaring af forskellige afvigere, kunne have en terapeutisk funktion. Denne optimisme førte så til fødslen af psykiatrien (betegnelsen psykiatri findes første gang hos tyskeren Johann Reil i 1808) som en selvstændig medicinsk disciplin. En fødsel og en barndom, der altovervejende var centreret omkring de store asyler, som i forlængelse af oplysningstidens idéer blev administreret ud fra tanken om moralsk terapi som idealmodel. Denne æra brydes i første omgang med den første biologiske psykiatri, der kommer til verden uden for asylet. Hermed bliver der tale om en orientering af psykiatrien mod neurologisk grundforskning ud fra den klinisk-patologiske metode, der var fremherskende i datidens medicin. Efterhånden som psykiatrien vendte sig mod en afdækning af sindssygdommenes underliggende årsager gennem forskning i hjernens anatomi og fysiologi blev den tilsvarende nihilistisk i forhold til den kliniske dimension, og terapien blev stadig mere nedprioriteret. Parallelt med disse processer tabte de store asyler terræn, da middelklas-

sens frygt for indespærring og stigmatisering skabte fænomenet nervelidelser, der langt bedre kunne omgås på de nye kursteder end på de store asyler.

Uanset hvad afbrydes psykiatriens historie, ifølge Shorter, på dette tidspunkt af Freud og psykoanalysen. Imellem den første biologiske psykiatri og den aktuelle anden biologiske psykiatri lykkes det nemlig psykoanalysen at infiltrere psykiatrien og omforme den til en totalt impotent disciplin, for nu at opholde sig lidt i Freuds univers. En afbrydelse, der ikke for alvor rokkes ved før 1970'erne, hvor den anden biologiske psykiatri får sit egentlige gennembrud og afskaffer psykoanalysen som dominerende horisont. For en fagintern betragtning har denne udvikling mindst 3 akser. For det første er der tale om en række revolutioner inden for psykofarmakologien, der betyder, at man begynder at udvikle en række effektive medikamentelle terapier. For det andet vinder den genetiske psykiatri frem fra 1970'erne, hvilket indebærer en begyndende forvandling af den psykiatriske ætiologi fra at være psyko-social til at blive genetisk og dermed biologisk orienteret. For det tredje gør en række udviklinger inden for neurovidenskaberne, at man begynder at problematisere især de svære psykiske sygdomme ud fra hjernens kemiske og anatomiske patologi.

Den anden biologiske psykiatri har nu ikke nogen ukompliceret fødsel, hvilket ikke mindst hænger sammen med, at den mødes med et frontalangreb fra den anti-psykiatriske bevægelse og fra socialpsykiatrien. En af

konsekvenserne bliver en udbredt afinstitutionalisering af psykiatrien, der ikke mindst afspejler sig i fremkomsten af distriktspsykiatrien, som i høj grad stadig gør sig gældende. Alligevel vinder den biologiske psykiatri terræn og sørger for, at psykiatrien i slutningen af det 20. århundrede langsomt begynder at genvinde status som et videnskabeligt orienteret medicinsk speciale i forhold til resten af lægevidenskaben. Et lille ”men”, der for Shorter melder sig i forbindelse med denne udvikling, hænger sammen med fremkomsten af en række nye anti-depressive medikamenter, der fagligt internt går under navnet serotoningenoptagshæmmere eller SSRI-præparater (Prozac og Fontex mv.) og som i den brede danske offentlighed er kendt under navnet ”lykkepiller”. Problemet med disse præparater skyldes nu ikke, at de er funderet i den anden biologiske psykiatri, hvis succes de i den grad har været med til at sikre. Det beror også i høj grad på, at psykiatrien har ladet sig manipulere af medicinalindustrien til at foretage en massiv udbredelse af de nye præparater. Resultatet er blevet en markant sænkning af tærsklen for, hvornår folk kan diagnosticeres og dermed behandles som havende en af de affektive sindslidelser, som SSRI-præparaterne virker på. Det betyder også, at der sammenhængende er gået inflation i hvilke aspekter af menneskets eksistens, der angår psykiatrien og skabt en markant større gruppe af mennesker, der potentielt eller aktuelt lider af psykiske sygdomme. I den forbindelse er SSRI-præparaterne blevet iscenesat og itale-

sat som noget nær et universalmiddel til afhjælpning af eksistensens problemer. På den ene side kan dette have nogle problematiske konsekvenser for menneskets forståelse af og omgang med sin egen eksistens. På den anden side har det også ført til en begyndende afmystificering og afstigmatisering af psykiske lidelser.

Hvor Shorter tilsyneladende har fremført et langt og temmelig ensidigt forsvar for den biologiske psykiatri, ender hans værk her, ikke blot med en diagnosticering af nogle problematiske konsekvenser af psykiatriens rebiologisering, men også med en indrømmelse af, at de psykologiske og sociale aspekter ved psykiske sygdomme ikke helt må underkendes. Det bliver også afslutningen på et værk, der på den ene side må roses for at være det første forsøg i lang tid på at skrive en syntese af hele psykiatriens historie (hvis man da ser bort fra, at Shorters værk så dagens lys nogenlunde samtidigt med, at Michael Stones monumentale værk *Healing the Mind* blev udgivet). Men på den anden side bør Shorter dog også kritiseres for at være alt for ensidig i sin fremstilling af denne historie.

Anders Drøby Sørensen

Danske Nobelprismodtagere

Henry Nielsen og Keld Nielsen (red.): *Neighbouring Nobel – The History of Thirteen Danish Nobel Prizes*, Aarhus Universitetsforlag 2001, 624 sider, 498 kr.

I december 1997 fik Aarhus Universitet sin første Nobelprismodtager. Jens Christian Skou blev tildelt Nobelprisen for sin opdagelse af den såkaldte natrium-kalium pumpe. En opdagelse som fandt sted i 1957. Denne begivenhed satte, sammen med hundredåret for Nobelprisens indstiftelse, gang i et projekt, der foreløbig er blevet til en bog, som fortæller historien om de 13 Nobelpristagere Danmark hidtil har fostret. Senere i år [2001, red.] vil Den Sorte Diamant have en udstilling om samme emne, og til denne lejlighed præsenteres også en dansk oversættelse af bogen.

Hovedvægten i *Neighbouring Nobel – The History of Thirteen Danish Nobel Prizes* er lagt på en biografi af hver enkelt af de danske Nobelpristagere. Her forsøger bogens forfattere at beskrive de enkelte modtageres baggrunde, de videnskabelige miljøer som modtageren befandt sig i, og hvilken effekt udnævnelsen havde for prismodtageren. Dette sker i et meget nøgtern sprog, hvor hver enkelt detalje bliver vendt. For at kunne gøre dette, har forfatterne gennemgravet Nobelarkivet i Oslo, som blev åbnet i 1974 for materiale, der er mere end 50 år gammelt. Overordnet forsøger bogen at beskrive den udnævnelsesprocedure, som har gjort sig gældende